

Kateřina Spurná

Zahájení systematického zpracování a prezentace fondu závodních a podnikových periodik v oddělení časopisů Knihovny Národního muzea

Kateřina Spurná
Knihovna Národního muzea
oddělení časopisů
Místodržitelský letohrádek
Královská obora 56
170 76 Praha 7

Závodní a podnikové noviny a časopisy vždy tvořily specifickou část fondu oddělení časopisů Knihovny Národního muzea (dále KNM). Od počátků existence oddělení byly zpracovávány a uchovávány jako jeden celek odděleně od „běžného“ pravidelně docházejícího povinného výtisku.¹ Tím se oddělení časopisů KNM liší od řady (nejen) krajských knihoven, v nichž byla závodní a podniková periodika povětšinou součástí běžného fondu, navíc často nejsou dochována z území celé republiky, ale pouze regionálně. V KNM byly tituly i z důvodu nedostatku místa ukládány mimo Místodržitelský letohrádek, v němž oddělení časopisů od roku 1945, kdy bylo založeno, sídlí, a to na faře v Radonicích nad Ohří. Stavěny byly podle kraje a následně abecedního klíče, samozřejmě včetně slovacik.² Periodika informovala o činnosti příslušných podniků a jejich závodních rad, případně o činnostech na vesnici v případě tzv. vesnických novin. Řada těchto titulů³ vycházela, odhlédneme-li od správních změn roku 1960 a bouřlivých let 1967–1969, prakticky až do roku 1989,⁴ a představují tedy z dnešního pohledu jedinečný pramen pro výzkum činnosti jednotlivých podniků a jejich komunit v nejširším smyslu tohoto slova, zejména pokud jsou na jednom místě.

V současné době je fond uložen v samostatně vyčleněném depozitáři v Terezíně a je postupně přesouván z původních nevyhovujících obálek do nekyselých krabic vyrobených na míru novinovému formátu. Na tomto místě bych ráda zdůraznila, i ve vztahu k textu, který bude následovat, dědictví předchozích generací a pracovníků oddělení, kteří fond v takové podobě, jak je výše stručně naznačeno, uchovali jako celek a na jejichž práci je nyní možné smysluplně a s veškerou pokorou navazovat. Zmínit je třeba především bývalou vedoucí oddělení časopisů Marcelu Halabřínovou, která jednak zahájila systematické ukládání tohoto fondu do speciálních obalů a jednak začala spolu s dalšími kolegy pracovat na vyhotovení kompletního soupisu všech titulů. V něm je aktuálně formou seznamu jednotlivých periodik a jejich dostupných ročníků zpracován celý „kraj“ Slovensko, dále kraj středočeský a Praha, jihočeský kraj, západočeský kraj a zahájeno bylo zpracování kraje severočeského. Odhadem je takto sepsána polovina celkového rozsahu fondu. Do budoucna bude nutné sepsat zbývající tituly kraje severočeského a kompletně kraj východočeský, jihomoravský a severomoravský.

Pokud jde o knihovní zpracování fondu závodních a podnikových časopisů, „kraj“ Slovensko a část Prahy a středočeského kraje jsou zpracovány na

- 1 Právo povinného výtisku obdrželo oddělení v roce 1947.
- 2 Důsledkem tohoto typu uložení, které je ze zpětného pohledu pochopitelné, je nicméně porušení návazností jednotlivých titulů, což poněkud komplikuje dnešní zpracování do knihovních systémů. O dalších důvodech, proč byl fond uchován jako celek, lze samozřejmě spekulovat, svou roli ale mohlo sehrát tzv. muzejní povědomí pracovníků, kteří fond chápali jako tematický či typový celek a chtěli ho tak i uchovat.
- 3 Zmínit lze např. tituly *Gottwaldovec: závodní časopis zaměstnanců automobilových závodů Klementa Gottwalda* (1954–1989), *Dukla vpřed* (1953–1989) nebo *Kladenská záře* (1956–1989/1990).
- 4 Některé tituly však vycházejí dodnes, např. *Sator: časopis závodní odborové skupiny národního podniku MEZ, Frenštát*, oddělení časopisů Knihovny Národního muzea, sign. R 5 - 0139, od roku 2001 na sign. T 88/0472.

↑ Obr. 1. Uložení fondu závodních a podnikových periodik v původních obalech

↑ Obr. 2. Aktuální uložení části fondu v na míru vyrobených nekyselých krabicích

katalogizačních kartách v druhém stupni evidence (sign. R 1 - 0001⁵ až R 4 - 0084), dále následuje úsek obsahující tituly, které jsou rovněž zpracovány ve druhém stupni evidence, ovšem bez příslušných katalogizačních karet v lístkovém katalogu (sign. R 5 - 0001 až R 5 - 0116), sign. R 5 - 0117 až R 5 - 0139 opět ve většině případů lístky mají, dále však byl fond zpracován pouze v prvním stupni evidence, tzn. je opatřen přírůstkou. První titul bez signatury a karty v lístkovém katalogu *Zemědělský zpravodaj okresu Praha-východ: Lidová demokracie, orgán Československé strany lidové* (sign. R 5 - 0140) byl vzat jako výchozí bod pro další zpracování. Od něj je fond systematicky katalogizován podle časových možností pracovníků oddělení do knihovního systému Verbis, několik titulů bylo zkatalogizováno i zpětně. Potud velice stručně stav knihovního zpracování fondu závodních a podnikových časopisů.⁶

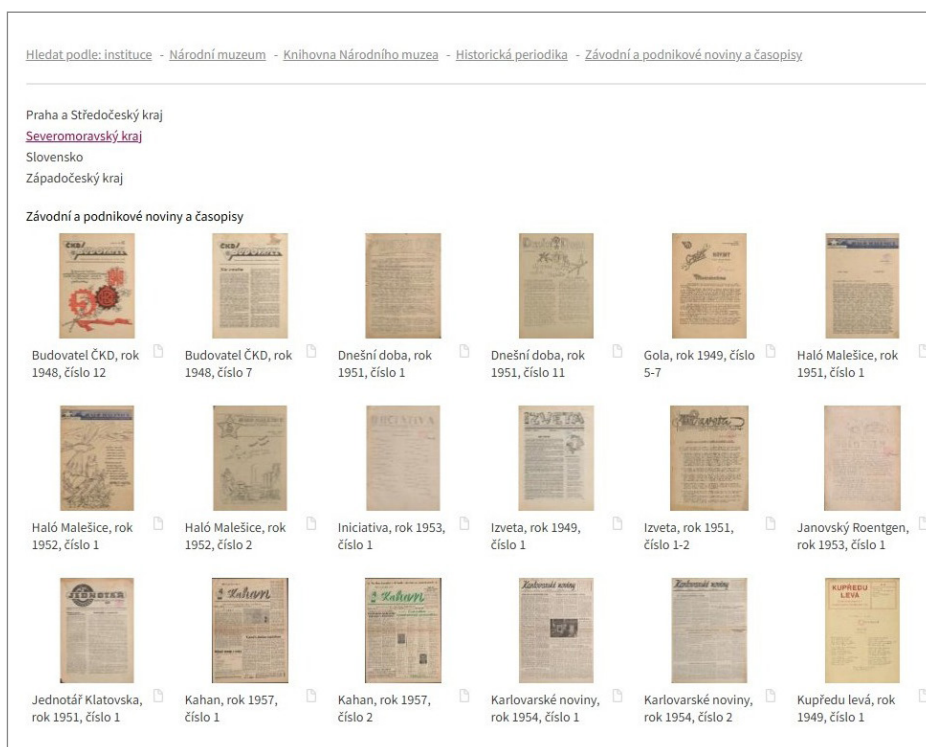
Prezentace fondu na portálu eSbírky

Do další fáze postoupilo zpracování a především prezentace fondu závodních podnikových periodik v roce 2024. V tomto roce totiž začalo Národní muzeum systematicky participovat na projektech Národního plánu obnovy (dále NPO) za účelem celkové obnovy svého přístrojového, resp. digitalizačního vybavení. Oddělení časopisů podalo úspěšnou žádost o podporu projektu nazvaného *Digitální reprezentace unikátního souboru interního periodického tisku vydávaného československými závody a továrnami od 30. do 80. let 20. století z fondů Knihovny Národního muzea*. Z finančních prostředků projektu byl zakoupen nový velkoformátový skener A1, který tak nahradil stále ještě funkční, ale již zastaralý a formátově menší skener A2.⁷ V rámci plnění tohoto projektu jsou nejstarší čísla vybraných titulů digitalizována a prezentována prostřednictvím portálu eSbírky ve speciálně vytvořené

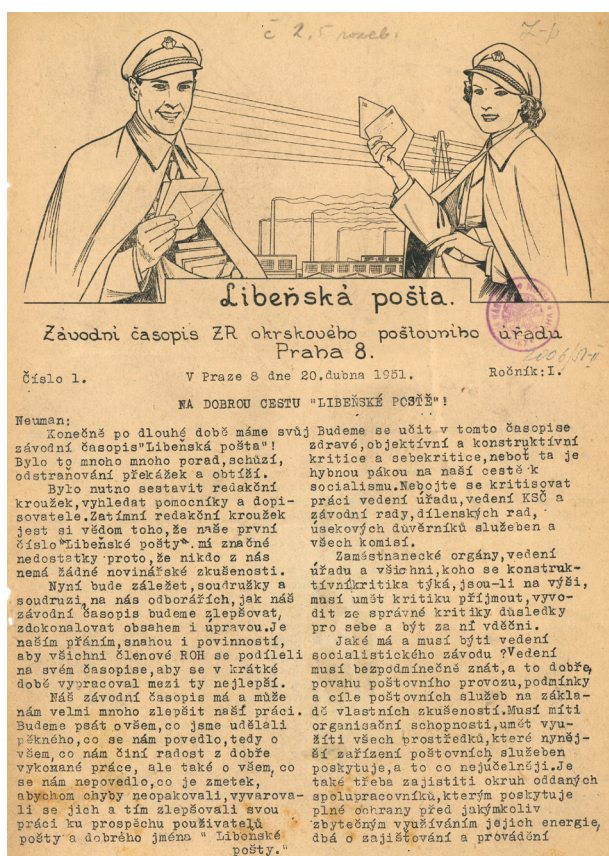
5 Tvary signatur zachováváme tak, jak jsou evidovány v knihovním systému.

6 Pro úplnost je třeba dodat, že pro fond závodních a podnikových časopisů je aktuálně vyčleněna signaturní řada R 1 až R 5, signatury R 6 až R 9 budou v budoucnu rovněž přiděleny titulům z tohoto fondu. Od sign. R 10 dále se začal v minulosti stavět běžný povinný výtisk, přičemž obsahově jde vesměs o místní zpravodaje.

7 Tento skener byl používán v převážné míře na badatelské a „vnitromuzejni“ požadavky.

↑ Obr. 3. Prezentace vybraných nejstarších čísel závodních a podnikových periodik na portálu eSbirky, podsíbka Historická periodika

↑ Obr. 4. Ukázka obálky periodika *Libeňská pošta*, 20. dubna 1951, č. 1, oddělení časopisů Knihovny Národního muzea, sign. R 5 - 0134

podsbírce *Historická periodika* ve fondu *Závodní a podnikové noviny a časopisy*.⁸ Přednostně jsou kvůli návaznosti na předchozí práce zpracovávány tituly vycházející na území středočeského kraje a Prahy, nicméně symbolickým počtem jsou zastoupeny i kraje další. Před samotným zveřejňováním digitálních kopií jednotlivých čísel na eSbirkách proběhne rovněž katalogizace příslušného titulu a vybrané digitální kopie jsou následně zveřejněny i v katalogu Portaro u daného katalogizačního záznamu. V Portaru byla z důvodu větší přehlednosti a prezentace fondu vytvořena i speciální kolekce *Závodní a podnikové noviny a časopisy*,⁹ vnitřně opět členěná dle krajů. V této kolekci se s postupující katalogizací a digitalizací shromažďují jednotlivé katalogizační záznamy příslušných zpracovaných titulů.

Digitální knihovna Kramerius a obsahová analýza fondu

V roce 2025 obdrželo oddělení časopisů spolu s oddělením knižní kultury Knihovny Národního muzea další projekt NPO *Rozšíření a optimalizace digitalizačního workflow v oddělení časopisů a oddělení knižní kultury Knihovny Národního muzea*. V návaznosti na

8 Závodní a podnikové noviny a časopisy. eSbirky – kulturní dědictví on-line [online]. Národní muzeum. [Cit. 21. 5. 2025]. Dostupné z: <https://www.esbirky.cz/hledat/fond/65331030>

9 Kolekce k náhledu dostupná online: Závodní a podnikové noviny a časopisy. Knihovna Národního muzea, oddělení časopisů. On-line katalog [online]. Národní muzeum. [Cit. 21. 5. 2025]. Dostupné z: <https://zam.opac.nm.cz/record-collections/b145f7d2-27f5-49e0-9ee2-f01398797649>

↑ Obr. 5. Podsbírka *Závodní a podniková periodika po roce 1945* v digitální knihovně Kramerius Národního muzea

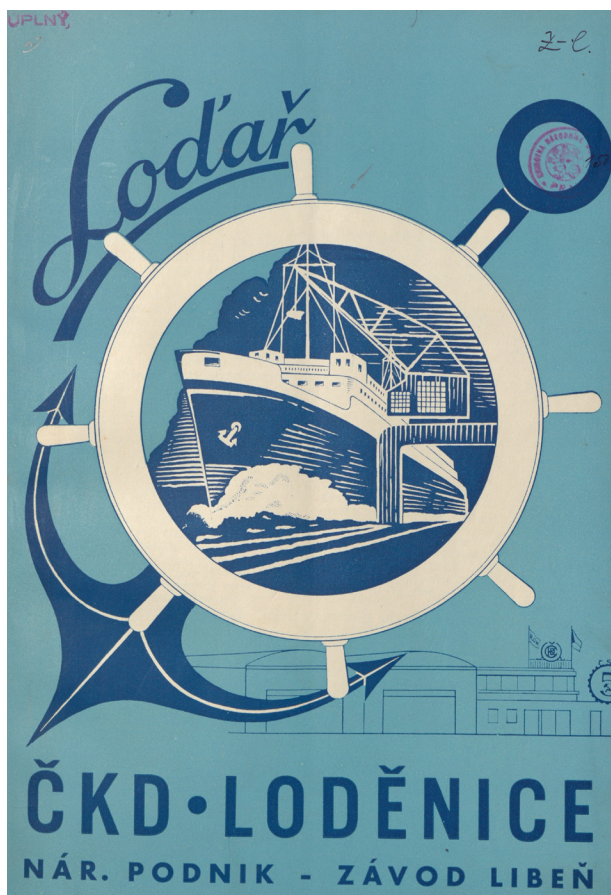
projekt NPO z roku 2024 a pořízení nového skeneru se tento projekt zaměřil na nákup příslušného softwarového vybavení, které by, pokud jde o oddělení časopisů,¹⁰ umožnilo již standardizovanou digitalizaci, tzn. uveřejnění příslušných digitálních kopií v digitální knihovně Kramerius Národního muzea. Na dobu pěti let byla zakoupena licence produkčního a archivačního systému ProArc, který je dnes provozován v řadě významných knihoven a umožňuje provádět v podstatě plně standardizovanou digitalizaci, jejímž výsledkem je uveřejnění daného zpracovaného titulu v digitální knihovně Kramerius, případně vytvoření příslušného NDK balíčku a jeho archivace. Oddělení časopisů do roku 2025 provádělo tento typ digitalizace „pouze“ externě za finanční podpory programu VISK 7. V digitální knihovně Kramerius Národního muzea byla takto zveřejněna řada významných prvorepublikových periodik, např. *Prager Presse*, *Rudé právo*, a dosud probíhá digitalizace deníku *České slovo*.

Pro fond závodních a podnikových časopisů byla opět, analogicky k prostředí eSbírek, vytvořena samostatná podsbírka *Závodní a podniková periodika po roce 1945*¹¹ ve sbírce Knihovna Národního muzea. Do podsbírky budou s postupujícím zpracováním přibývat opět podle časových možností oddělení další tituly.

V průběhu roku 2026 se předpokládá rovněž zahájení obsahové analýzy určitého úseku fondu závodních a podnikových časopisů, konkrétně periodik, která v průběhu druhé poloviny 20. století vycházela na staveništích vodních staveb, jako jsou např. tituly *Klíčava: Klíč ke kladenské vodě – závodní časopis klíčavské přehrady (1950–1954)*, *Lipnostav: Časopis závodní skupiny ROH (1951–1959)*, *Orlická přehrada: Závodní časopis budovatelů vodního díla Orlik (1955–1961)*, *Přehrada (Slapy): Závodní časopis zaměstnanců Vodní stavby, n. p., závod Slapy nad Vltavou (1952–1954)* a *Přehradář: Závodní časopis ROH – stavba přehrady ve Víru (vyd. 1951–1953)*. Předpokládaným výstupem této analýzy bude odborná studie a další vhodné popularizační a prezentační aktivity, které budou tvořit kompaktní a propojený celek s výše zmíněnou katalogizací a digitální prezentací.

10 V oddělení knižní kultury došlo díky finanční podpoře tohoto projektu NPO k významnému rozvoji digitální knihovny *Špalíček* směrem k plynulosti digitalizačního workflow, a to formou přidání dalších funkcionalit do správního systému Invenio.

11 *Závodní a podniková periodika po roce 1945*. Kramerius Národního muzea [online]. Národní muzeum. [Cit. 21. 5. 2025]. Dostupné z: <https://kramerius.nm.cz/collection/uuid:54b8c7c5-c03c-4366-9b52-ab540835bf38>

↑ Obr. 6. Ukázka obálky titulu *Lodař*: ČKD Loděnice, národní podnik – závod Libeň, oddělení časopisů Knihovny Národního muzea, sign. R 5 - 0151

↑ Obr. 7. Ukázka obálky titulu *List Rudého Letova*, 8. května 1946, č. 9, oddělení časopisů Knihovny Národního muzea, sign. R 5 - 0145 a R 5 - 0146

↑ Obr. 8. Ukázka obálky titulu *Labský plavec*: závodní časopis Československé plavební společnosti Labské, 2. října 1950, č. 10, oddělení časopisů Knihovny Národního muzea, sign. R 5 - 0129